

Ann Rudinow Sætnan

Professor ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap,
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

En hyllest til tvilen

Jeg foreslår tvilen som den raskeste veien til trygghet, sannhet og tilgivelse.

For noen måneder siden fikk jeg vite at min fastlege hadde gått av med pensjon. Jeg var tildelt en ny lege ved samme legekontor. Nylig hadde jeg, for første gang siden den beskjeden, et helsespørsmål jeg lurte på. Jeg var rimelig trygg på at det ikke var noe farlig, men en lege måtte spørres, og time var bestilt. Jeg var lite spent på svaret, men ganske spent på min nye lege. Ville hun falle i min legesmak?

Min legesmak er neppe unik, men også sikkert langt fra universell. Muligens er jeg en undertype av den såkalte pasient 2.0 – godt utdannet, vant med å søke opp egen informasjon, også når det gjelder helsespørsmål. Min særgruppe er i så fall «pasient 2.01 – kritisk vitenskapsoptimist». Jeg har tillit til vitenskap, men kjenner meg utrygg i møte med skråsikkerhet. Jeg har for mye vitenskapsteori og vitenskapshistorie innabords til å føle meg beroliget av slikt. For meg tyder skråsikkerhet på arrogance, manglende fleksibilitet og feilaktig kunnskapssyn. Jeg vil høre om legens tvil, prøvenes usikkerhet, mulige alternative diagnoser – for så å høre hvorfor legen tross alt har landet på den ene diagnosen og behandlingsalternativet fremfor andre (foreløpig!). Jeg vil kjenne at legen er beredt til å revurdere sitt standpunkt, bekvem med å ta feil, kritisk til, men samtidig begeistret over nye kunnskaper, nysgjerrig fremfor tilfreds med sin viten, ser på statistikker som ledetråder og ikke bevis – kort sagt: er trygg i sin tvil.

Dette er mye å forvente. Tvil koster energi. Å stille stadig nye spørsmål tar tid. Til daglig lever vi alle som naive empirister, som om det vi umiddelbart tolker fra våre sanser, simpelthen er sant. Det er når vi forsker, eller når vi står overfor særlig store avgjørelser, at vi kan og bør slippe tvilen til, ta oss god tid med å undersøke alternativer – selv om vi til slutt bare må handle, uten visshet om utfallet.

Legers hverdag er nok full av slike forskningslignende situasjoner og konsekvenstunge avgjørelser tross usikkerhet. Så hvordan takle dette spenningsfeltet?

Slik jeg ser det, er et avslappet og åpent forhold til tvil den sunneste strategien. Det innebærer ikke en avvísning av vitenskapen. Moderne vitenskap er vår overlegent beste kilde til viten. Men vitenskapen bygger på data og tolkning av data, som begge igjen bygger på våre sanser og sanseforsterkende instrumenter. Og alle sanser og sanseforsterkende instrumenter har sine særskilte begrensninger.

Kroppen, derimot, er et helt mikrokosmos innvevd i et uendelig kosmos, kompleks og konstant i endring. Om vi forventer visshet, blir vi skuffet. Baserer vi handlinger på feilaktig skråsikkerhet, kan skuffelsene bli tunge byrder for samvittigheten. Aksept for tvil er en strategi som åpner for rask ny erkjennelse og dermed bedre handlingsvalg, samtidig som den gir grunnlag for (selv-)tilgivelse når handlinger iblant velges feil.

Det mener i hvert fall jeg, skjønt mange mener nok noe annet. Som foreleser i vitenskapsteori har jeg møtt forskere som insisterer på empirisisme som den eneste sikre veien til kunnskap. Som med-

menneske har jeg kjent medpasienter som helst vil at legen skal møte dem med en nærmest guddommelig visshet: «Jeg vet hva dette er. Jeg vet hva som må gjøres. Dette går nok bra.»

Hvordan skal legen gjette seg til hvordan hver enkelt pasient vil møtes? Legen kan jo ikke spørre oss rett ut. Da skjønner vi at vi møtes av en maske legen bytter for hver ny pasient. Av samme grunn kan vi heller ikke varsle legen uoppfordret om våre ønsker. I lengden må legen oppføre seg ut fra det kunnskapssynet hun selv føler seg mest komfortabel med. Og så får vi, om det er flere å velge blant, bytte lege om vi er ukomfortable med kunnskapssynet.

Vi er mange pasienter som nå møter vår nye fastlege. Det er nok ikke bare vi som lurer på om hun vil falle i vår legesmak. Hun er vel spent selv. Vil vi pasienter tvile på ting hun er sikker på? Vil vi forlange visshet når hun selv er i tvil? Jeg kom fra mitt første møte med henne som en fornøyd pasient. Jeg tror jeg vil kjenne meg trygg med henne som min faste helsekonsulent. Samtidig kjenner jeg medfølelse for henne. Det er ikke lett å vite hvilken relasjon hver ny pasient vil ha. Det er ikke lett å ta konsekvenstunge avgjørelser eller gi konsekvenstunge råd når man innser at kunnskap nødvendigvis er foranderlig. Hun har min sympati.